

**Co-funded by
the European Union**

**AKTIVUJÍCÍ SCÉNÁŘ HODINY
vypracovaný v rámci projektu
„INOVACE V ŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ“**

TÉMA:

**Odolnost vůči manipulaci – jak být vědomým příjemcem
informací?
(Rozvoj digitálních a občanských kompetencí)**

1. Cíle hodiny

Žák:

- rozumí, co je informační manipulace a jaké techniky využívá,
- zná základní strategie ochrany před manipulací na internetu,
- dokáže vědomě analyzovat mediální sdělení, oddělovat fakta od názorů a emocí,
- rozvíjí schopnost kritického myšlení, reflexe a odpovědnosti za vlastní rozhodnutí v síti,
- zná nástroje a instituce podporující spolehlivé využívání informací (fact-checking, mediální výchova).

2. Cílová skupina

Žáci základních škol

3. Výukové metody

- Brainstorming
- Mini-přednáška
- Skupinová cvičení
- Moderovaná diskuse
- Individuální práce – reflexe

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

4. Učební pomůcky / zdroje

- Soubor ukázkových zpráv (pravdivé, zmanipulované, clickbait)
- Infografika „10 signálů informační manipulace“
- Flipchart nebo interaktivní tabule
- Přístup ke stránkám fact-checkingovým (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo.eu, Manipulátoři.cz)
- Lepicí papírky pro tvorbu seznamu pravidel

5. Průběh hodiny (délka: 45 min)

5.1 Úvod – je snadné nás zmanipulovat? (5 min)

Forma: brainstorming + krátké příklady

Průběh:

Učitel začíná hodinu otázkami, aby povzbudil žáky k zamyšlení nad jejich vlastními zkušenostmi na internetu.

Otázky pro žáky:

- Stalo se vám, že jste klikli na senzační titulek nebo sdíleli příspěvek, který se později ukázal jako nepravdivý?
- Proč někdy věříme zprávám jen proto, že znějí „pravdivě“ nebo „naléhavě“?
- Jaké emoce (např. strach, rozhořčení, zvědavost, naděje) způsobují, že jsme méně opatrní při ověřování informací?
- Stalo se vám, že jste po přečtení něčeho na internetu chtěli okamžitě reagovat, než jste si ověřili, zda je to pravda?

Doplňující aktivační prvek:

Učitel uvede 2–3 krátké příklady zmanipulovaných titulků nebo zpráv (fiktivních), např.:

- „Nový zákon zakáže mládeži pod 16 let používat internet – přečti si, než bude pozdě!“
- „Odborníci varují: voda z kohoutku způsobuje nebezpečné choroby!“

Žáci mají říct, jaké emoce v nich tyto zprávy vyvolávají a zda by byli ochotni jim věřit bez ověření.

Odborné informace pro učitele (k shrnutí brainstormingu):

- Manipulace je vědomé působení na příjemce prostřednictvím emocí, polopravd nebo náznaků s cílem přimět je k určitému jednání nebo myšlení.
- Cílem manipulace není informovat, ale ovlivnit, často proti našim zájmům nebo bez úplného přístupu k faktům.
- Manipulace funguje, protože náš mozek reaguje rychleji na emoce než na analýzu faktů – když se bojíme, jsme překvapeni nebo rozrušeni, snadněji něčemu uvěříme.

**Co-funded by
the European Union**

- Odolnost vůči manipulaci je schopnost vědomého přijímání obsahu, rozpoznávání manipulačních technik, ověřování zdrojů a rozhodování na základě spolehlivých informací.

5.2 Definice a příklady (10 min)

Forma: mini-přednáška s prvky ústního kvízu, otázky ověřující porozumění.

Definice:

1. Informační manipulace

- Záměrné používání emocí, polopravd, opomenutí, náznaků nebo falešných údajů k ovlivnění názorů, rozhodnutí či chování příjemců.
- Cílem není spolehlivě informovat, ale přimět příjemce k určitému jednání nebo myšlení (např. dát „lajk“ na příspěvek, koupit produkt, změnit politické názory).

2. Odolnost vůči manipulaci

- Schopnost vědomého přijímání obsahu, všímání si, kdy se někdo snaží působit na naše emoce nebo falešnými informacemi.
- Zahrnuje dovednost ověřovat zdroje, kontrolovat fakta, porovnávat různé úhly pohledu a rozhodovat se na základě spolehlivých dat.

3. Kritické myšlení

- Proces aktivní analýzy obsahu: kladení otázek („kdo to napsal?“, „odkud je ta informace?“, „jsou důkazy?“), rozlišování faktů od názorů a vyhýbání se unáhleným závěrům.
- Chrání nás před šířením fake news, i když jsou populární nebo emocionálně přitažlivé.

4. Vědomý příjemce informací

- Osoba, která slepě nevěří každé zprávě, kontroluje její zdroj, hledá potvrzení v různých médiích, rozpoznává emocionální jazyk a manipulační techniky.

Příklady manipulace:

1. Emocionální titulky:

- „Lékaři tají pravdu – podívej se na šokující důkazy!“

**Co-funded by
the European Union**

- Vyvolávají strach, hněv nebo senzaci, aby přiměly ke kliknutí, bez důkazů o pravdivosti informací.

2. Vytržené z kontextu fotografie:

- Fotografie protestu z jiné země použita k ilustraci „nepokojů v Evropě“.
- Manipulace spočívá ve změně významu obrazu bez uvedení skutečného zdroje.

3. Odkazování na anonymní odborníky:

- „Známý lékař varuje před vodou z kohoutku – je to jed!“ – bez jména, výzkumů, odkazu na zprávu.
- Zdánlivá důvěryhodnost, kterou nelze ověřit.

4. Masové opakování stejné zprávy:

- To je tzv. digitální ozvěna – mnoho účtů a portálů sdílí stejný, neověřený obsah, aby vypadal jako fakt.

5. Manipulativní grafiky nebo memy:

- Kombinují emocionální obraz s krátkým, šokujícím heslem, které se snadno pamatuje a sdílí, i bez přečtení celého obsahu.

Ústní kvíz (po mini-přednášce):

Učitel klade žákům otázky, aby ověřil porozumění:

- Která z uvedených zpráv může být manipulací? Proč?
- Znamená emocionální jazyk v titulku vždy nepravdu?
- Jakou otázku je dobré položit, než klikneme na „sdílet“?
- Co může naznačovat, že odborník v článku je vymyšlený?

3. Cvičení – „Jak rozpoznat manipulaci?“ (15 min)

Forma: práce ve skupinách (3–5 osob)

Cíl: rozvoj dovedností rozpoznávat manipulační techniky ve zprávách a vědomě na ně reagovat.

Instrukce pro učitele:

1. Rozděl třídu na skupiny po 3–5 žácích.

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

2. Rozdej každé skupině soubor 4 krátkých zpráv (mohou být ve formě titulků, krátkých příspěvků ze sociálních sítí nebo úryvků z článků):
 - 2 zprávy spolehlivé (s ověřenými zdroji, fakty, podepsaným autorem).
 - 2 zprávy zmanipulované (emocionální jazyk, chybějící zdroje, odkaz na anonymní „odborníky“, senzační hesla).

Soubor zpráv

Spolehlivé

1. Titulek článku (informační portál „Věda pro všechny“)
„Polští žáci získali zlato v mezinárodní matematické soutěži“
Zdroj: Věda pro všechny, autorka: Anna Kowalska
Text: „Tým z Varšavy získal první místo v soutěži v Praze, kde porazil 20 týmů z celé Evropy.“
2. Příspěvek na Facebooku – profil městské knihovny
„V sobotu zveme na knižní bazar – bude možné si vyměnit četbu nebo ji odevzdat do knihovny. Podrobnosti na našich stránkách.“
Zdroj: Oficiální stránka Městské knihovny v Krakově
Autor: Městská knihovna

Zmanipulované

3. Příspěvek na sociálních sítích – anonymní profil
„Školy v Polsku brzy zavedou povinné vyučování od 7:00 ráno! Známý učitel mi řekl, že je to už jisté, i když se o tom ještě nemluví.“
(Chybí zdroj, odkaz na „známého“, senzační tón)
4. Úryvek z článku z neznámého blogu
„Vědci bijí na poplach: čtení papírových knih může škodit očím! Odborníci varují, že je lepší úplně přejít na obrazovky.“
(Chybí konkrétní jména odborníků, chybí výzkumy, přehánění hrozby)

Skupinové úkoly:

1. **Identifikace signálů manipulace:**
 - Ukažte v textu prvky, které mohou naznačovat manipulaci, např.:
 - emocionální jazyk („šok!“, „tají pravdu!“, „katastrofa visí ve vzduchu“),
 - chybějící autor nebo neznámý zdroj,
 - odkaz na „tajné dokumenty“ či „anonymní odborníky“,
 - rozporuplná nebo neověřená číselná data.
2. **Analýza emocí:**

**Co-funded by
the European Union**

- Určete, jaké emoce se snaží autor zprávy vyvolat (např. strach, hněv, rozhořčení, zvědavost, pocit ohrožení).
- Zamyslete se, proč autor použil právě tyto emoce – snaží se přimět k reakci, kliknutí, sdílení nebo změně názoru příjemce?

3. Návrh ověření:

- Zapište, jak lze ověřit pravdivost informace, např.:
- použít fact-checkingové portály (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo, Manipulátoři.cz),
- porovnat s oficiálními oznámeními institucí (ministerstvo, WHO, policie),
- ověřit v nezávislých, uznávaných médiích.

4. Doplňte tabulku:

Obsah zprávy	Signály manipulace (jazyk, zdroje, data)	Jak ověřit?	Je důvěryhodná? (ANO/NE)
---------------------	---	--------------------	---------------------------------

**Co-funded by
the European Union**

Diskuze výsledků (Omówienie):

- Každá skupina vybere jednu zprávu a prezentuje své závěry (2–3 minuty).
- Učitel ve shrnutí zdůrazňuje:
 - manipulace působí hlavně prostřednictvím emocí a nedostatku kritického myšlení,
 - emocionální jazyk není důkazem pravdy,
 - odolnost vůči manipulaci = ověřování zdrojů, hledání důkazů, kladení otázek.

4. Diskuse – jak být odolný vůči manipulaci? (8 min)

Forma: moderovaná debata ve třídě nebo v kruhu

Cíl: uvědomit si, že odolnost vůči manipulaci je dovednost, kterou lze rozvíjet vědomým využíváním informací, rozpoznáváním manipulačních technik a budováním dobrých digitálních návyků.

Návrhy otázek k diskusi:

1. Proč manipulace funguje, i když je zpráva absurdní?
 - Jak emoce (strach, zvědavost, naděje) mohou zastírat logické myšlení?
 - Způsobuje skutečnost, že se něco opakuje na internetu mnohokrát, že tomu snadněji uvěříme (efekt opakování)?
2. Rozpoznáváme vždy emoce, které nás mají ovládat?
 - Která slova nebo obrazy v nás vyvolávají nejsilnější reakce?
 - Všimneme si, když se nás někdo snaží vyprovokovat nebo vystrašit na internetu?
3. Jak můžeme posílit svou odolnost vůči manipulaci na internetu?
 - Jaké nástroje nebo stránky pomáhají při ověřování informací?
 - Může rozhovor s ostatními pomoci odlišit pravdu od lži?
 - Jak se vyhnout situacím, kdy věříme něčemu jen proto, že to odpovídá našim názorům (efekt potvrzení)?
4. Jaké návyky je dobré mít, abychom se nenechali oklamat?
 - Číst celé články, ne jen titulky.
 - Ověřovat autora a zdroj informace.
 - Porovnávat zprávy v různých portálech nebo jazycích.
 - Zdržet se sdílení, dokud si obsah neověříme.
 - Vědomě analyzovat své emoce po přečtení zprávy („nesnaží se mě to úmyslně naštvat/zastrašit, abych to sdílel?“).

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

Závěry učitele:

- Manipulace působí hlavně na emoce, proto klíčem k odolnosti je jejich rozpoznání a vědomá reakce na mediální sdělení.
- Kritické myšlení a ověřování faktů jsou základními nástroji obrany proti dezinformacím.
- Budování dobrých digitálních návyků (kontrola zdrojů, rozmanitost informací, vyhýbání se impulzivnímu sdělení obsahu) chrání nás i ostatní před manipulací.
- Odolnost vůči manipulaci je dovednost, kterou lze rozvíjet každý den – prostřednictvím praxe, rozhovorů a vědomého používání internetu.

5. Shrnutí a reflexe (7 min)

Forma: individuální práce + společná práce na tabuli

Průběh:

1. Individuální práce (3–4 min):

Žáci si do sešitů nebo na papír zapíší své reflexe dokončením vět:

- „Pochopil/a jsem, že manipulace na internetu...“
- „Nejpodezřelejší na zmanipulovaných zprávách je...“
- „Abych byl/a odolný/á vůči manipulaci, příště...“
- „Jedna věc, kterou si z této hodiny zapamatuji, je...“ (doplněk k upevnění závěrů).

2. Společná práce ve třídě (3–4 min):

- Dobrovolní žáci přečtou své věty nebo učitel vybere několik anonymních odpovědí.
- Na základě výpovědí žáků třída vytvoří seznam „5 zásad odolného příjemce informací“.
- Učitel zapíše zásady na tabuli nebo flipchart, žáci si je přepíší do sešitů.

Ukázkový seznam, který lze doplnit návrhy žáků:

1. Ověřuji zdroj a autora informace, než jí uvěřím.
2. Nevěřím emocionálním heslům, dokud nenajdu důkazy a spolehlivá data.
3. Hledám potvrzení v jiných, nezávislých médiích nebo na fact-checkingových portálech.
4. Zamýšlím se, kdo může mít z této zprávy prospěch a proč byla zveřejněna.
5. Nesdílím obsah, který jsem si neověřil/a, i když se zdá zajímavý nebo šokující.
6. Analyzuji své emoce po přečtení zprávy – zda se mě někdo nesnaží řídit. (doplněk k zamyšlení).

**Co-funded by
the European Union**

Závěry učitele:

- Manipulace funguje, protože využívá naše emoce, nedostatek času a návyky na internetu.
- Vědomý příjemce je ten, kdo se zastaví, ověří, přemýšlí a teprve pak reaguje.
- Schopnost rozpoznat manipulaci je součástí digitální hygieny a občanské odpovědnosti – chrání nejen nás, ale i ostatní uživatele sítě před dezinformací.

6. Slovník pojmů – Odolnost vůči manipulaci

Pojem	Definice
Informační manipulace	Záměrné působení na příjemce prostřednictvím emocí, polopravd, náznaků a opomenutí faktů s cílem ovlivnit jejich rozhodnutí.
Fake news	Nepravdivá nebo zmanipulovaná zpráva vypadající jako skutečná.
Kritické myšlení	Analýza informací, kladení otázek, ověřování zdrojů, vyvozování nezávislých závěrů.
Informační bublina	Jev, kdy nám algoritmy ukazují pouze obsah odpovídající našim názorům a omezují přístup k jiným postojům.
Fact-checking	Proces ověřování pravdivosti informací ve spolehlivých zdrojích, prováděný odborníky nebo nezávislými organizacemi.
Odolnost vůči manipulaci	Schopnost vědomě přijímat obsah, rozpoznávat manipulační techniky a rozhodovat se na základě faktů.

7. Metodický průvodce pro učitele

1. Příklady a výběr materiálů

- Používej fiktivní, neutrální nebo mezinárodní zprávy, aby se předešlo napětí souvisejícímu s místními politickými nebo ideologickými událostmi.
- Vybírej různé formáty obsahu: titulky, krátké příspěvky, grafiky, screenshoty ze sociálních sítí, úryvky článků nebo videí.
- Vyhybej se příkladům, které mohou u žáků vyvolat strach, pocit ohrožení nebo urazit jakékoli sociální skupiny.
- Stojí za to použít „přehnané“ příklady (např. s humorem nebo nadsázkou), které usnadní zachycení manipulačních technik, než žáci přejdou k obtížnějším, jemnějším případům.

2. Výukové materiály

- Soubor titulků a krátkých zpráv – 2 spolehlivé, 2 zmanipulované k analýze ve skupinách.
- Tabulka k analýze: sloupce „Obsah zprávy“, „Signály manipulace“, „Jak ověřit?“, „Je důvěryhodná?“.
- Infografika „10 signálů manipulace“, např.:

- chybějící zdroj,
- anonymní odborníci,

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

- přehnaný, emocionální jazyk,
- vytržená z kontextu data nebo fotografie,
- falešné citáty,
- opakování stejné zprávy na mnoha místech,
- naznačování „tajných informací“,
- titulky odporující obsahu článku,
- chybějící důkazy k podpoře tvrzení,
- nadměrné používání velkých písmen a vykřičníků.
 - Seznam fact-checkingových portálů (PL, CZ, SK, EU), např.:
- Polsko: Demagog.org.pl, Konkret24
- Česko: Manipulatori.cz
- Slovensko: Demagog.sk
- EU: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

3. Moderování diskuse

- Klad' otevřené otázky, např.:

- „Proč si myslíš, že tato zpráva manipuluje příjemcem?“
- „Jaké emoce se snaží autor vyvolat?“
- „Jak bys to mohl ověřit ve spolehlivých zdrojích?“
 - Podněcuj žáky k argumentaci, ukaž, že manipulace často působí na emoce, nikoli na fakta.
 - Vyhýbej se hodnocení odpovědí – i chybná odpověď je příležitostí k učení.

4. Bezpečná atmosféra

- Zdůrazni, že každý se může stát obětí manipulace, protože falešný obsah je tvořen velmi profesionálně a využívá psychologii příjemců.
- Vyhýbej se zesměšňování či kritizování žáků, kteří přiznají, že někdy uvěřili fake news nebo zmanipulované zprávě.
- Uplatňuj zásadu: „učíme se, nehodnotíme“ – cílem je rozvoj dovedností, ne stigmatizace chyb.

5. Možná rozšíření hodiny

- Mini-projekt „Týden bez manipulace“:
 - Žáci několik dní zapisují příklady zpráv, které v nich vyvolávají pochybnosti.
 - Na další hodině společně analyzují obsah pomocí tabulky a zásad fact-checkingu.
 - „Mapa manipulace“ – plakát ve třídě ukazující nejčastější manipulační techniky, vytvořený žáky.
 - Cvičení ve dvojicích: hraní scének „novinář – čtenář“, při kterých se žák učí klást otázky k ověření důvěryhodnosti informací.

Vědecké a vzdělávací zdroje

Projekt spolufinancovaný Evropskou unií

**Co-funded by
the European Union**

Mezinárodní:

- EDMO – European Digital Media Observatory – <https://edmo.eu>
- EUvsDisinfo – European External Action Service – <https://euvsdisinfo.eu>
- UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers – <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
- OECD – Combatting Online Misinformation – <https://www.oecd.org>
- Council of Europe – Information Disorder Reports – <https://www.coe.int>

Polsko:

- Demagog.org.pl – <https://demagog.org.pl>
- Konkret24 – <https://konkret24.tvn24.pl>
- Niebezpiecznik.pl – <https://niebezpiecznik.pl>

Česko a Slovensko:

- Manipulátoři.cz – <https://manipulatori.cz>
- Demagog.cz – <https://demagog.cz>
- Demagog.sk – <https://demagog.sk>
- Infosecurity.sk – <https://infosecurity.sk>

